

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Politiek — een realistische visie

Visscher, G.

Citation

Visscher, G. (1995). Boekbespreking van: Politiek — een realistische visie. *Acta Politica*, 30: 1995(2), 236-239.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3450347>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3450347>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

gimes. Esping-Andersen's work has demonstrated that the developmental perspective of the welfare state, the preoccupation with spending and the social democratic bias of much of the literature are seriously flawed. Surely, Cox does study the development of social programs in qualitative terms, but the research problem is still a remnant of the preoccupation with spending. In qualitative terms the Dutch welfare state is very difficult to appreciate as either a laggard or a vanguard. Because Cox has bypassed this progress in welfare state research, he has missed an opportunity to show whether and to what extent the Dutch case fits into the typology of welfare state regimes that now dominates the comparative literature. This is unfortunate, particularly because recent comparative studies have revealed some striking features of the Dutch welfare state (for instance its radical reliance on passive labour market policies and its extreme transfer orientation) that are not discussed in Cox's study.

Finally, Cox's interpretation of the political struggle about pensions, disability and public assistance seems inconclusive and unconvincing as a result of a neglect of crucial contextual elements. In my view, it is impossible to understand the development of social security in the Netherlands without reference to the politics of industrialisation, the guided wage-policy and the low female labour force participation, to name just a few. The relative generosity of social security benefits (replacement rates of 80 to 100 per cent) and the relatively lenient eligibility criteria that came to typify the Dutch system may have had a lot more to do with the unintended consequences of the dominance of the breadwinner-caretaker model of the 1950s (which boosted spending under changing social conditions, e.g. individualisation) and with the politics of low wages and industrialisation (social policy in return for labour acquiescence) than with the exhaustion of corporatism in the 1960s.

In spite of these critical remarks, however, I do think that Cox has written a stimulating study of the development of the Dutch welfare state and I hope that many of the challenging theses of the book will be taken up as points of departure for much needed debate and further research. This study certainly contributes to the solution of the Dutch puzzle even though the incorporation of the Dutch case into the framework of current comparative welfare state research still needs to be realised.

Kees van Kersbergen

Jan van Putten, **Politiek – een realistische visie**, Aula-pocket, Het Spectrum, Utrecht 1994.

Met zijn nieuwste boek *Politiek – een realistische visie* heeft de al enkele jaren in Ierland wonende politicoloog Jan van Putten boven alles een bij de tijdse studie over het fenomeen *politiek* geschreven. Tal van zaken, die het afgelopen jaar veelvuldig de voorpagina's van de kranten haalden, zijn in de omvangrijke paperback aan te treffen. Dat betreft zowel de politiek in internationaal als ook nationaal verband. Op internationaal vlak komen de ontwikkelingen in de uiteengevallen Sovjet-Unie, voormalig

Joegoslavië en Zuid-Afrika ter sprake net als de uitbreiding van de Europese Unie, de smokkel van plutonium en de vraag of Noord-Korea en Pakistan – en een reeks andere Derde Wereld-staten – over kernwapens beschikken.

Meer in nationaal verband komt de ontwikkeling naar de verzorgingsstaat aan de orde en de niet altijd even genuanceerde kritiek op die verzorgingsstaat. Omstreden kwesties zijn in dit opzicht het streven naar meer of juist minder inkomensongelijkheid – één van de hete hangijzers in de huidige politieke constellatie – alsmede het paradoxale proces van voortgaande individualisering in een samenleving, waarin de mensen steeds meer van elkaar en de maatschappij als geheel afhankelijk zijn. Kiesstelsels, verkiezingen en daarop gebaseerde processen van regeringsvorming, met de typisch Nederlandse – geheime of in elk geval recent weer zeer besloten – kabinetsformatie krijgen begrijpelijkerwijs veel aandacht in dit boek dat als *een inleiding in de politiek en de politicologie* is uitgebracht.

Het boek lijkt als Van Puttens 'tweede afscheidscadeau' aan de Nederlandse politicologie-beoefening getypeerd te kunnen worden. Rond zijn afscheid als hoogleraar in de Politicologie aan de Vrije Universiteit in 1990 publiceerde Van Putten – die al verschillende heel uiteenlopende publicaties over onder meer democratie en politieke stromingen op zijn naam had staan – een in één adem geschreven pil over de ontwikkelingen in de Sovjet-Unie onder Gorbatsjov, die nog net aan het bewind was. In dit tweede afscheidscadeau is veel materiaal verwerkt uit de colleges, waarmee studenten de eerste beginselen van de politieke wetenschap voorgeschoteld kregen. Een hele generatie van VU-politicologen zal dan ook veel bekends in het boek, dat voor een breder publiek is geschreven, aantreffen. Een op papier gesteld college-dictaat is het in elk geval niet. Dat komt primair tot uiting in de opzet van het boek waarin de politiek vooral vanuit het aspect van het menselijk handelen is benaderd. In het deel – getiteld *de politieke omgeving* – waarin van het individu naar de staat en vervolgens het internationale bestel wordt overgestapt, is menig sociaal-psychologisch en sociologisch uitstapje gemaakt. Het hoofdstuk over de culturele erfenis met onder meer aandacht voor de taal, politieke socialisatie en ideologieën vormt in dit opzicht een sterk fundament voor volgende hoofdstukken over staat en samenleving, de Verenigde Naties en 'het uitdijende Westen'. In het volgende deel – *de spelers, de knikkers en het spel* – worden de voornaamste politieke actoren en instellingen – de laatste iets te snel getypeerd als min of meer uitgekristalliseerde gedragspatronen en gestandaardiseerde rolverwachtingen – behandeld. Op een hoofdstuk over macht en invloed volgen hoofdstukken over democratie, politiek gedrag en politieke instellingen respectievelijk over besluitvorming en beleid. De beide hoofdbestanddelen van het boek zijn ingebed in een kort inleidend en afsluitend hoofdstuk over het veelkleurige fenomeen politiek, dat ook via een multidisciplinaire aanpak als sociaal verschijnsel nog slechts in zeer beperkte mate gekend en verklaard kan worden. Die wetenschappelijke bescheidenheid met de doelstelling *de werkelijkheid* centraal te stellen vormt de achtergrond voor de – zonder toelichting in elk geval niet erg duidelijke – ondertitel van het boek: een realistische visie.

Het boek als geheel valt vooral op door de grote hoeveelheid zaken, die aangekaart worden. Dat begint al direct met de uiteenlopende benaderingen van het ver-

schijnsel politiek. Of politiek nu gezien moet worden als strijd om de macht in elke sociale structuur of juist als *gezaghebbende* toedeling van materiële en immateriële waarden, het functioneren van uiteenlopende politieke actoren of primair als systeem of proces dan wel in de zin van (regerings)beleid, het komt allemaal aan bod. Veelvuldig worden de centrale begrippen op de tong geproefd en vervolgens gedefinieerd. Conclusie daarbij is dat tal van die centrale begrippen fundamenteel omstredden zijn: we zijn het er niet over eens en we zullen het er ook nooit volledig over eens worden. Dat geldt zeker voor begrippen als vrijheid en solidariteit maar vooral ook voor het begrip democratie. In navolging van de Amerikaanse politicoloog Dahl verkiest Van Putten het overigens om over polyarchie te spreken in plaats van democratie, omdat echt democratische structuren in de werkelijkheid niet voorkomen. In de samenleving zijn veel machtige actoren met hun eigen machtsbases aan te treffen die tegenwicht bieden voor de macht van anderen.

Door het boek heen verwijst de auteur menigmaal naar onderzoek van vele uiteenlopende wetenschappers binnen en buiten het eigen vakgebied. Daarbij valt wel op dat de beknopte – veeleer signalerende – manier van verwijzen vooral nieuwsgierig maakt. De aanpak van het betrokken onderzoek en de resultaten of conclusies van de specifieke onderzoekers blijven doorgaans buiten beeld. Bepaald positief is weer wel de aansprekende wijze waarop de kern van het gedachtengoed van veel politieke denkers door het boek heen wordt opgediend. Het boek beoogt nadrukkelijk ook tot denken aan te zetten. Verschillende hoofdstukken eindigen met onbeantwoorde vragen. Vragen ook waarop het antwoord vaak genoeg nauwelijks eenduidig te geven is. De goede lezer zal het in dit verband niet ontgaan dat de auteur zijn kritische vragen vooral ook aan de machthebbers stelt. In zijn voorbeelden kiest Van Putten nogal eens de kant van de zwakkere, onderliggende partij zowel op het nationale als het mondiale vlak. In dit verband was het duidelijk niet de bedoeling van de auteur om de werking van het Nederlandse politieke bestel heilig te verklaren. In de parlementaire democratie is het een fictie dat de kiezers het beleid bepalen. De marges zijn voor alles smal en de wal keert voortdurend het schip. Het is ietwat typerend dat de kwalificatie van verkiezingen als *het feest van de democratie* in het boek niet voorkomt, maar dat de kabinetsformatie wel wordt aangeduid als *het offerfeest van beginselen!* De vereiste nuance ontbreekt in dit verband te zeer wanneer gesuggereerd wordt dat er nauwelijks of geen persoonlijke of programmatische banden bestaan tussen de kiezers en de door de partijen aangewezen kandidaten. Gelukkig is de situatie dat slechts 'een handjevol kiezers de moeite neemt een stem uit te brengen' bij verkiezingen met alle gevolgen voor de legitimiteit van de machtsuitoefening van dien, een karikatuur van de werkelijkheid in de meeste Westerse democratieën en zeker in de stabiele Nederlandse democratie met hoge opkomstcijfers bij kamerverkiezingen. Afnemende opkomst van de kiezers bij verkiezingen voor gemeenteraden, provinciale staten en het Europees Parlement kan echter niet zonder zorg genegeerd worden. Het ingehouden pleidooi van Van Putten voor het correctieve wetgevingsreferendum – waar al decennia over gediscussieerd is – heeft zoals bekend inmiddels het paarse regerakkoord gehaald. Of de vereiste grondwetsherziening er komt is op zijn minst nog afhankelijk van de uitslag van de volgende kamerverkiezingen.

Bij elkaar kan zonder aarzeling van een nuttig boek voor de politicologie-beoefening gesproken worden. Vanuit één conceptie geschreven inleidingen zijn op de vingers van één hand te tellen. Aan readers met bij elkaar gezochte en geschreven artikelen van een groot aantal afzonderlijke auteurs is in elk geval geen gebrek. Het boek zal waarschijnlijk zijn weg wel vinden in de onderwijs sfeer aan universiteit of hogeschool, zij het veeleer als keuzeliteratuur dan als verplicht voorgeschreven stof. Of het ook als boeiend leesboek – zoals op de kaft valt te lezen – voor bij de politiek betrokken burgers aftrek zal vinden zal moeten blijken. In elk geval is sprake van een serieuze poging om de politiek en de politicologie in populair-wetenschappelijke vorm voor een breder publiek toegankelijk te maken.

Gerard Visscher

Jaco Berveling, **Het stempel op de besluitvorming. Macht, invloed en besluitvorming op twee Amsterdamse beleidsterreinen**, Thesis Publishers, Amsterdam 1994.

Met de politicologie is er iets merkwaardigs aan de hand wanneer het gaat om de bestudering van 'macht' en 'invloed'. Politicologen zijn schier schizofreen op dat punt. Enerzijds laten we niet na het belang ervan te benadrukken. Want wat onderscheidt ons politicologen van de jurist, de socioloog of de econoom die zich ook met maatschappelijke verschijnselen bezig houdt? Juist: wij stellen macht en invloed, strijd en conflict in het centrum van de analyse. Anderzijds is er sprake van een opmerkelijk gebrek aan politicologisch onderzoek waarin de begrippen macht en invloed in de analyse centraal staan. Wat weten we over politieke invloedsverhoudingen in Nederland? Natuurlijk hebben we zo nu en dan wel eens wat gepubliceerd over IJzeren Ringen, over Vierde Machten, over de Haagse kaasstolp, over neo-corporatisme e.d., maar empirisch onderzoek dat dergelijke typering schraagt, is zeldzaam. Erger nog: voorzover er empirisch onderzoek bestaat, stamt dat vooral van buiten de politicologie. Treffend is het spraakmakende dubbelfunctie-onderzoek in de jaren zeventig van Mokken en Stokman over de contacten tussen bedrijven en overheid (*Graven naar macht*) en Braams onderzoek naar de invloed van bedrijven op overheidsbeleid. Sociologen hadden het voortouw op een terrein dat de politicologie tot een van haar troetelkinderen rekent.

Anno 1994 is in die situatie maar ten dele verandering gekomen. Belangrijke bijdragen aan en impulsen voor machts- en invloedsonderzoek blijven afkomstig uit andere disciplines. Niet op de laatste plaats moet daarbij gedacht worden aan de school die rond de Groningse hoogleraar Stokman werkt aan de modelmatige analyse van de uitkomst van besluitvormingsprocessen. Van den Bos analyseerde bijvoorbeeld de besluitvorming binnen de Europese Gemeenschap (1991) en meer recent is er het onderzoek van Berveling naar politieke besluitvorming binnen de gemeente Amsterdam.